

Puusaliigese düsplaasiast ausalt ja tänapäevaselt

Tekst ja fotod: Marti Lasn, loomaarst
Pärnu Väikeloomakliinik
EKL-i usaldusarst

Olen aastaid olnud EKL-i liigeseuuringute usaldusarst ja selle aja jooksul kogunud endale nii sõpru kui ka vaenlasi. Enamasti seostatakse puusaliigese düsplaasiat tähekombinatsioonina tõuraamatus, kas siis vastavalt A, B, C, D või E. Lisaks tähele võib lisanduda veel + või ++, millele erilist tähelepanu ei pöörata, kuigi peaks.

Puusaliigese düsplaasia hinnangul kehtib üks reegel – mida parem tulemus, seda õigem. Olen aastate jooksul selle seaduspärasuseni jõudnud, sest ei meenu, et keegi oleks vaidlustanud A puusaliigestega tulemust ja seadnud kahtluse alla hindaja pädevuse või muudest asjaoludest lähtuva võimaliku ebatäpsuse. Küll on seda aga juhtunud B, C, D ja E puusa puhul. Parema tulemuse saavutamiseks on proovitud eri meetodeid, alates koerte registreerimisest naaberriikidesse kuni rahaliste pakkumisteni (loe: altkäemaks) välja. Siiani olen jäänud endaks ja lähtunud röntgenülevõttel vastu vaatavast.

Mis peitub aga tegelikult puusaliigese düsplaasia taga, sellest siin räägingi. Ausalt. Avameelselt. Tänapäevaselt.

Foto 1. Normaalne puusaliiges.

Puusaliigese düsplaasia määratlus

Puusaliigese düsplaasia on kasvavate koerte arenguhäire, mille algpõhjuseks on puusaliigese lõtvus, millele järgnevad degeneratiivsed muutused puusaliigeses (osteoartroos), mis viivad liigese funktsionaalsuse vähenemise ja kaoni vanemas eas.

Selles määratluses ollakse hetkel terves maailmas ühel meelel. Mis puudutab aga puusaliigese düsplaasia tekkemehhanismi, siis selles lähevad arvamused lahku. Üks hüpotees väidab, et sündinud kutsikal on reieluu pead puusanapas hoidev side ehk ümarside väga lühike ja jäik. Pärast 2. esimest elunädalat hakkab ümarside pikenema ja lõtvuma ning üheks võimalikuks düsplaasia põhjuseks on sellesama ümarsideme liigne pikenemine ja lõtvus. Selle foonil häirub ka puusaliigest oma asendis hoidva lihasjõu tasakaal ja tulemuseks ongi puusaliigese subluksatsioon ehk osaline paigaltnihkumus. Seega saame väita, et puusaliigese düsplaasia on koera kehaehitusest ehk anatoomiast lähtuv biomehhaaniline probleem.

Pean meeles: puusaliigese düsplaasia tekke eelduseks on puusaliigese ülemäärane lõtvus ja mida kompaktsemad ehk tihkemed on puusaliigesed, seda väiksem on tõenäosus düsplastilise liigese arenguks. Mitte igast lõdvast puusaliigesest ei arene düsplastilist liigest, kuid sõltuvalt lõtvuse astmest võib tõenäosus olla 40–100 % suurem.

Foto 2. Düsplastiline puusaliiges.

Puusaliigese düsplaasia avaldumine

Puusaliigese düsplaasia on diagnoositav ja kindlaks tehtav juba alates 4. elukuust. Kutsikas võib tunda ennast hästi ega pruugi sellises vanuses veel longata.

Terves maailmas on liikunud puusaliigese düsplaasia diagnostika 4.–6. elukuule. Tegu on individist lähtuva uuringuga ja selles vanuses on võimalik puusaliigese arengut ja biomehaanikat muuta sellisel moel, et hilisemas eas ei areneks välja osteoartroosi ega funktsioonikadu.

Populatsiooniuring, mida siiani on tehtud 1–1,5 aasta vanuses, kehtib jätkuvalt ja selles vallas muudatusi ei ole. Puusaliigese düsplaasia varajased tunnused:

- vänderdav kõnnak
- sage istumine ja ebamugavus käimisel
- seotud kõnnak
- nn jänkuhüpped jooksmisel
- käimisel võib kuulda puusast lähtuvat klikk-heli
- lonkamine ja valu puusaliigesid sirutades

Pea meeles: puusaliigese düsplaasia õigeaegne diagnostika on tänapäeval nihkunud 4.–6. elukuule. Selles vanusevahemikus saame puusaliigese biomehaanikat meditsiiniliselt muuta. Mida varem diagnoosida ja sekkuda, seda paremad on hilisemad tulemused. Samuti saame varajase diagnostikaga selgeks aretuseks võetud indiviidi sobivuse algse eesmärgi täitmiseks.

Puusaliigese düsplaasia diagnostika

Puusaliigese lõtvus kujuneb välja noores eas ning juba 4. elukuul on see kliiniliselt ja röntgenoloogiliselt kindlaks tehtav. Puusaliigese düsplaasia kindlakstegemine hõlmab endast koera liikumise analüüsi, puusaliigese manuaalset uuringut ja röntgenoloogilist uuringut.

Paraku tuleb tunnistada, et FCI maades laialt levinud ja nõutav sirutatud tagajalgadega puusaliigese röntgenuuring

Foto 3. Düsplastiline puusaliiges.

ei ole kõige parem meetod puusaliigese lõtvuse kindlakstegemisel, eriti just varajases eas. Ilmselt lõtvad puusaliigesed näivad sel moel röntgenoloogiliselt sageli täiesti kompaktsed ja hästi ühilduvatena ehk saame puusaliigese lõtvuse kohta valenegatiivse tulemuse.

Puusaliigese korrektseks uuringuks tuleb alati teha rahustus ja röntgenülesvõtted kolmes eri vaates.

Pea meeles: puusaliigese düsplaasia õigeaegne diagnostika algab 4. elukuul ehk pärast kutsikaa viimast vaktsineerimist. Selle korrektseks läbiviimiseks koer küll uinutatakse lühiajaliselt, kuid see ei kujuta tema tervisele ohtu.

Puusaliigese düsplaasia ravi

Nagu eespool mainitud, on puusaliigese düsplaasia näol tegu biomehaanilise probleemiga. Biomehaanilisi probleeme ei saa ravida suukaudsete vahenditega ja tõenduspõhine käsitus selles vallas puudub. Suukaudsete vahenditega saame heal juhul leevendada koera seisundit ja see on ka kõik.

Puusaliigese düsplaasia ravi lähtub kahest aspektist:

- õigeaegne ehk varajane diagnostika enne osteoartroosi arengut ja kliinilisi tunnuseid,
- kirurgiline ravi lähtuvalt koera vanusest ja düsplaasia raskusastmest.

Kogu puusaliigese düsplaasia kirurgiline ravi on suunatud biomehaanika ümberkujundamisele selliselt, et vältida hilisemas eas puusaliigese proteesimist.

Kirurgiliste ravimeetoditena on hetkel tõenduspõhiselt kinnitatud kolm tehnikat:

1. Juveniilne vaagna sümfüsiodees, mille käigus suunatakse puusanapa arengut selliselt, et see ühilduks ja kataks paremini reieluu pead. Kuna nimetatud kirurgia on koera kehaehitust muutev tehnika, mille kindlakstegemine hilisemas eas on suhteliselt keeruline, siis selle teostamise järel peaks tegema tõuraamatusse vastava märke. Tehnika sooritamise raviaken on väga lühike, jäädes vahemikku 4–5,5 elukuud.

2. Kahene vaagna osteotoomia, mille käigus muudetakse puusanapa asetust selliselt, et see neutraliseerib puusaliigese lõtvuse ja reieluu pea hakkab toetuma puusanapa põhja. Mida varem nimetatud kirurgia sooritada, seda kiirem on taastumine ja paremad tulemused. Parim vanus antud tehnikaks on 6.–12. elukuu ja seda on võimalik teostada siis, kui puuduvad osteoartroosile omased tunnused ja koer veel ei lonka.

3. Puusaliigese protees, mille käigus eemaldatakse deformeerunud ja mittefunktsionaalne puusaliiges ja asendatakse endoproteesiga. Hetkel Eestis sellist kirurgiat ei teostata ja lähim usaldusväärne võimalus avaneb Soomes.

Foto 4. Düsplastiline puusaliiges enne kirurgiat.

Foto 5. Düsplastiline puusaliiges pärast kahepoolset vaagna osteotoomiat.

Pean meeles: puusaliigese düsplaasia ravi põhineb puusaliigese biomehaanika ümberkujundamises ja selle eesmärk on pidurdada osteoartroosi areng liigeses ja seeläbi tagada puusaliigese funktsionaalsus. Moodsas meditsiinilises keelekasutuses on tegu preventatiivse kirurgiaga, et vältida hilisemas eas puusa proteesimist.

Puusaliigese düsplaasia ennetamine

Ühe asja peame kohe selgeks tegema. Ükskõik milliseid uuringuprogramme kasutame või kui hästi me hindame – ühegi sellise programmi eesmärk ei ole puusaliigese düsplaasia väljajuurimine või olematuks tegemine. Kõikide nende programmide eesmärk on hoida puusaliigese düsplaasia kontrolli all. Ikka sünnib koeri, kel areneb puusaliigese düsplaasia. Küsimus on vaid selles, kas pesakonna kümnest kutsikast on puusaliigese düsplaasia ühel või üheksal.

Seega kõige parem puusaliigese düsplaasia ennetamise meetod on selektsioon. Minimaalselt 1–1,5-aastaselt teostatava populatsiooniuuringu baasil jäetakse aretusest välja fenotüübilt mittesobivad koerad. See on üks lihtne ja selge võimalikest valikukriteeriumitest. Aretusse lähevad koerad, kelle puusaliigesed on kompaktsed ja funktsionaalsed, ilma osteoartriidile omaste tunnusteta. Osteoartriidile viitavad needsamad + ja ++, mis lisatakse tähe kombinatsioonile. Seega on nendel plussidel ülioluline roll selektsiooni teostamisel.

Tõenduspõhiselt on kindlaks tehtud veel mõni huvitav nüanss puusaliigeste arengus ja tervises.

Kutsikatel, kes said kuni 3. elukuuni trepist iseseisvalt ronida, olid paremad puusaliigesed ja puusaliigese düsplaasia osakaal väiksem võrreldes nendega, kel ei lastud treppidel ronida. Seega kallid koeraomanikud, ärge tassige oma kutsikaid süles, sellel ei ole koera liigese tervist silmas pidades mitte mingisugust kasu. Küll aga näib selline teguviis naabritele naljakana ja võib tekitada tassijal endal teatud terviseprobleeme.

Täpselt samuti on täheldatud puusaliigese düsplaasia väiksemat osakaalu kevadel sündinud pesakondadel ja maapiirkondades kasvanud koertel. Põhjus jällegi suurem liikumisvõimalus ja sobivam pinnas. Korterite libedad laminaatpõrandad ei ole koera liikumisele head.

Lõpetuseks

Puusaliigese düsplaasia õigeaegne avastamine toimub 4.–5. elukuul. Selles vanuses ette võetud ravi säästab koera hilisematest kannatustest ja kulutustest. 1–1,5-aastaselt diagnoositud puusaliigese düsplaasia ravi on liigese proteesimine ning õige aeg puusaliigese tervise otsustavaks kujundamiseks on möödas.

Parim meetod puusaliigese düsplaasia vältimiseks ja ennetamiseks on mõtestatud ja sihipärane aretus ehk selektsioon. Mitte alati ei kajasta puusaliigese düsplaasia tähe kombinatsioon tegelikku olukorda ja mistahes hinna eest saadud ilus tähe kombinatsioon võib tähendada hilisemat aastakümneid kestvat tööd puusaliigeste tervise ja funktsionaalsuse parendamisel.